

ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ-ВЕРТОЛЬОТНИКІВ БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПОВІТРЯНОМУ ПРОСТОРІ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена військово-технічною інтеграцією України в міжнародні системи безпеки, що передбачає високий рівень компетентності майбутніх офіцерів Повітряних Сил ЗС України (ПС ЗСУ) при виконанні миротворчих операцій та необхідності забезпечення безпеки польотів у міжнародному повітряному просторі, проведенні сумісних навчань із військовослужбовцями різних країн світу, при підвищенні кваліфікації, обміні професійним досвідом тощо.

Реалізація практичних заходів щодо реформування ЗС України потребує переосмислення концептуальних засад підготовки військових фахівців, упровадження сучасних педагогічних технологій навчання курсантів технічним дисциплінам у ВВНЗ. При цьому основна стратегія повинна складатися в обґрунтуванні та розробці ефективних методик навчання, створенні відповідних дидактичних умов під час проходження військового стажування з урахуванням міжпредметних зв'язків технічних дисциплін.

Першочергового розв'язання сьогодні вимагають такі суперечності підготовки майбутніх офіцерів ПС ЗСУ: між вимогами безпеки польотів до підготовленості військового авіатора та реальним рівнем його підготовленості у ВВНЗ; між досягненнями науки й ступенем їх застосування в навчально-виховному процесі (НВП); між вимогами до професійних, особистісних і індивідуально-психічних якостей, що необхідні майбутньому авіатору в миротворчих операціях, та ефективністю їх формування у процесі підготовки; між навчанням, вихованням, розвитком і психологічною підготовкою майбутнього льотчика; між особистістю курсанта, що формується й розвивається у НВП, та відносною застарілістю форм і методів її формування у ВВНЗ під час льотної практики; між стрімким розвитком інноваційних технологій фахової підготовки льотчиків і рівнем педагогічної майстерності льотчиків-інструкторів та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять досягнення педагогіки, психології, висновки сучасних міждисциплінарних праць (філософських і психолого-педагогічних), положення сучасної психолого-педагогічної науки про системний, суб'єктно-діяльнісний і синергетичний підходи до аналізу педагогічних явищ (П. К. Анохін, В. П. Беспалько, Н. В. Кузьміна, А. О. Лігоцький, О. М. Леонт'єв, Г. К. Селевко та ін.); філософські засади моделювання системи освіти у XXI столітті (В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, та ін.); особистісно орієнтовану освіту як провідний чинник гармонізації суспільства (Г. О. Балл, І. Д. Бех, С. У. Гончаренко, А. І. Кузьмінський, А. С. Макаренко, С. Д. Максименко, В. В. Ягупов та ін.); зміст, методи та форми професійної підготовки фахівців (С. Я. Батишев, П. М. Воловик, О. Е. Коваленко, М. І. Лазарев, Н. Г. Ничкало та ін.); особистість як активного суб'єкта діяльності й розвитку (І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, М. С. Каган та ін.), підходи до організації професійної підготовки, оцінювання ефективності та якості підготовки фахівців (С. І. Архангельський, Ю. К. Чабанський та ін.); теоретичні й методичні засади льотного та наземного навчання майбутніх пілотів (Д. В. Гандер, П. А. Корчемний, Р. М. Макаров, В. О. Пономаренко та ін.); оцінювання професійної готовності фахівців (Г. О. Балл, О. А. Дубасенюк, М. І. Дьяченко).

Аналіз наукових джерел, виступів керівників військового відомства України, досліджень та публікацій науковців (В. С. Афанасенко, В. В. Бадрак, О. Б. Котов, М. І. Науменко, М. І. Нешадим, С. І. Онищенко, Ю. В. Стасєв, В. В. Ягупов та ін.) показав, що питання підготовки кадрів для ПС ЗСУ та вдосконалення системи військової освіти постає сьогодні вкрай гостро [1-4].

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз проблеми навчання курсантів-вертольотників безпеки польотів у міжнародному повітряному просторі, узагальнення

досвіду їх навчання безпеки польотів у Харківському університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба в 2011-2012 навчальному році.

Виклад основного матеріалу. З'ясування сучасного стану навчання курсантів-вертольотників безпеки польотів дозволило охарактеризувати його таким, що не в повному обсязі відповідає вимогам їхньої майбутньої професійної діяльності. Причинами цього є: орієнтація в навчанні технічним дисциплінам на передачу запрограмованих ЗНУ; перевага традиційної парадигми навчання, що не враховує сучасних тенденцій міжнародної військово-технічної інтеграції та необхідності акцентів на випереджувальній освіті; недосконалість робочих навчальних програм і тематичних планів; недостатня практична спрямованість на майбутню діяльність у складі миротворчих підрозділів; наявність слабких міжпредметних зв'язків технічних та спеціальних дисциплін; прогалини та недостатнє моделювання основних видів майбутньої діяльності курсантів-вертольотників із безпеки польотів у складі миротворчих підрозділів; наявність описово-пояснювальних і констатуючих підходів на вирішальних етапах навчання курсантів на старших курсах; недостатня психолого-педагогічна компетентність викладачів; недоліки у плануванні льотної практики в авіаційних частинах, де слабо враховується аспект майбутньої миротворчої діяльності військових вертольотників; пасивність курсантів у навчальній діяльності з приводу панування застарілих методів та форм навчання.

Державна програма розвитку Збройних Сил України та реалії сучасності вимагають нових підходів до навчання льотної складу військової авіації: постійний пошук та впровадження інноваційних технологій, методик, методів та форм навчання курсантів, що ґрунтуються на засадах випереджувальної освіти, вивчення й упровадження прогресивних тенденцій, що відбуваються в національній, професійній, військовій освіті тощо. Реалізація практичних заходів щодо військово-технічної інтеграції України у світовому просторі потребує впровадження сучасних педагогічних технологій навчання технічним дисциплінам, переосмислення концептуальних засад навчання майбутніх військових фахівців у ВНЗ льотної профілю. Основна стратегія повинна складатися в обґрунтуванні та розробці ефективних методик навчання, створенні відповідних дидактичних умов, породження інтелектуальної ініціативи й активізації мислення, пізнавальної самостійності курсантів у процесі їхнього навчання технічним дисциплінам.

Аналіз існуючих методичних систем навчання курсантів-вертольотників безпеки польотів у МПП показав, що існуючі методики за змістом, методами та формами, засобами навчання не відповідають у повному обсязі цим вимогам.

Зміст навчання безпеки польотів повністю не відображає всі професійні задачі та аспекти діяльності вертольотників у МПП, у практичних задачах описано переважно існуючі стереотипні ситуації з безпеки польотів у штатних польотних умовах, практично не розроблений та займає малий обсяг часу матеріал із безпеки польотів у МПП, де б у якості засобів навчання використовувались мови міжнародного спілкування, що утруднює майбутню професійну діяльність курсантів-вертольотників. Методи навчання в традиційній методичній системі використовуються пояснювально-ілюстративні та репродуктивні, що не дозволяють вирішувати проблемні ситуації під час польотів у МПП. В якості форм організації навчання курсантів використовуються переважно фронтальні та індивідуальні; групова та парна форми, які б імітували діяльність із безпеки польотів у МПП у складі екіпажу, використовуються недостатньо. Усі ці недоліки гальмують процес навчання та знижують його успішність в умовах льотної практики курсантів.

Основними недоліками традиційної системи навчання курсантів безпеки польотів у ВНЗ визначено: відсутність моделі навчання курсантів дисципліни «Основи безпеки польотів», що обумовлює неможливість забезпечення цілісної і науково-обґрунтованої побудови як теоретичної, так і практичної підготовки; нерозробленість організаційно-технологічних і процесуальних умов, що забезпечують інтеграцію всіх методів, форм і засобів навчання курсантів і міжпредметні зв'язки дисциплін, що забезпечують успішність діяльності під час миротворчих операцій; відсутність науково-обґрунтованих об'єктивних критеріїв рівня і якості навчання безпеки польотів під час експлуатації вертолітної техніки

на всіх етапах засвоєння дидактичного матеріалу; відсутність системного взаємозв'язку теоретичного і практичного етапів засвоєння дисципліни «Основи безпеки польотів»; наявність слабкого пролонгованого зв'язку між дисципліною «Основи безпеки польотів» та іноземною мовою за професійним спрямуванням, що в комплексі повинні забезпечити успішність безпеки польотів у МПП; нерозробленість комп'ютерних систем навчання, які б забезпечили повноцінне навчання курсантів безпеки польотів та максимально унаочнили цей процес; відсутність наукової обґрунтованості зв'язку компонентів професійної діяльності офіцерів з обов'язками військових вертольотників щодо дотримання безпеки польотів у МПП.

Концептуальною основою для розробки нової методики навчання, на нашу думку, повинні стати положення системного та суб'єктно-діяльнісного підходів, теорії випереджувального та проблемного навчання, теорії безпеки польотів, що у складі авіаційної системи визначає сукупність: „льотний екіпаж”, „літальний апарат”, а також сили та засоби забезпечення польоту, об'єднані польотним завданням.

Оскільки безпека польотів забезпечується надійним функціонуванням та стійкою взаємодією всіх елементів такої авіаційної системи, чіткою організацією і високою дисципліною льотної роботи та досягається повним урахуванням умов організації, забезпечення, управління і виконання польотів, то основою поліпшення якості навчання курсантів-вертольотників безпеки польотів у МПП має стати поглиблення теоретичних знань із безпеки польотів, урахування міжпредметних зв'язків технічних та інших дисциплін, що забезпечують професійну компетентність курсантів з безпеки польотів, інформатизація навчання курсантів, диференціація змісту навчання за видами діяльності під час миротворчих операцій, контекстний підхід у навчанні курсантів польотам на міжнародних повітряних трасах та ін.

На етапі констатувального експерименту визначено рівень знань курсантів теоретичних питань із безпеки польотів, рівень знань керівних документів із безпеки польотів, рівень навичок та вмій діяти в умовах міжнародних повітряних трас (перевірялись за тестами ІКАО). З'ясування стану навченості курсантів-вертольотників безпеки польотів дозволило схарактеризувати його таким, що не в повному обсязі відповідає вимогам їхньої майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до аналізу проблем навчання курсантів безпеки польотів сформульовано основні напрями зміни такого становища: глибокий науковий аналіз сучасних світових тенденцій у побудові та функціонуванні системи підготовки вертольотників взагалі, та військових, зокрема; розробка стратегії переходу системи підготовки військових вертольотників на принципах побудови випереджувальної освіти, де значна частина навчального часу буде відводитися на вивчення нових фундаментальних знань, процесів і технологій, інформація про які надходить різними каналами взаємодії з системою науки, банками даних і знань, науково-технічної інформації; активна розробка і використання сучасних інноваційних педагогічних технологій навчання вертольотників безпеки польотів у ВВНЗ; відведення важливого місця в модернізації навчально-виховного процесу у ВВНЗ комп'ютерним технологіям навчання з дотриманням певних умов їх використання, де основою повинна стати гіпертекстова технологія (електронні посібники, довідники з навчальних предметів, методичні розробки з тем), демонстраційні (з використанням засобів мультимедійних технологій), контролюючі (тестові) програми, розробка та розміщення в локальній мережі інформаційних тематичних Web-сайтів; зосередження уваги під час вивчення технічних дисциплін на формуванні пізнавальної самостійності курсантів-вертольотників, розвитку їх творчих якостей як майбутніх офіцерів льотної складу, здібностей до самостійних дій в різних умовах, а також на розвитку здібностей до навчання, самонавчання під час підготовки до миротворчих операцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищезазначеного, вважаємо за необхідне з першого курсу навчання курсантів-вертольотників застосовувати моделювання змісту їх майбутньої військово-професійної діяльності, переходячи від абстрактних моделей з окремих дисциплін до побудови конкретних комплексних моделей

згідно контекстного підходу в підготовці офіцерських кадрів, що наближаються до реальних ситуацій, характерних для льотної діяльності на міжнародних повітряних трасах; використання активних методів навчання курсантів-вертольотників, що відображають особливості їх майбутньої професійної діяльності та ґрунтуються на квазіпрофесійних завданнях; удосконалення методичного компоненту у ВВНЗ, що базується на перепідготовці викладачів на засадах випереджувальної освіти та нових інформаційних технологіях. У подальшому планується розробка методичного забезпечення курсу навчання курсантів іноземній мові за професійним спрямуванням для польотів у міжнародному повітряному просторі.

Список використаних джерел

1. Керницький О. М. Методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Керницький Олександр Михайлович. – Х., 2005. – 225 с.
2. Корчемный П. А. Психология летного обучения / П. А. Корчемный. – М. : Воениздат, 1986. – 86 с.
3. Нещадим М. І. Військова освіта в контексті національних інтересів, національної безпеки і оборони України / М. І. Нещадим // Наукові записки Харківського військового університету / ХВУ. – Х., 2003. – (Серія : Соціальна філософія, педагогіка, психологія ; – вип. 2 (17)). – С. 31–45.
4. Ягупов В. В. Психологічні особливості формування мовленнєвої діяльності курсантів у процесі навчання іноземній мові / В. В. Ягупов, О. О. Кузнецова. – Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка / Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2001. – (Серія : Військово-спеціальні науки ; вип. 4). – С. 60–63.

Арсен'єва Н. Б., Пухальська Г. А.

Проблема навчання курсантів-вертольотників основам безпеки польотів у міжнародному повітряному просторі

Розглянуто суперечності підготовки майбутніх офіцерів ПС ЗСУ між вимогами безпеки польотів та реальним рівнем їх підготовленості у ВВНЗ. Зазначено, що зміст навчання безпеки польотів повністю не відображає всі професійні задачі та аспекти діяльності вертольотчиків у МПП. Визначено основні недоліки традиційної системи навчання.

Ключові слова: педагогічна проблема, безпека польотів, міжнародний повітряний простір, міжпредметні зв'язки, методика навчання, зміст навчання, система навчання, квазіпрофесійні завдання, випереджувальна освіта.

Арсеньєва Н. Б., Пухальская Г. А.

Проблема обучения курсантов-вертолетчиков основам безопасности полетов в международном воздушном пространстве

Рассматриваются противоречия при подготовке будущих офицеров ВС Украины между требованиями к безопасности полетов и реальным уровнем их подготовки в ВВУЗ. Отмечено, что содержание обучения безопасности полетов не отражает все профессиональные аспекты деятельности вертолетчиков. Определены основные недостатки традиционной системы обучения.

Ключевые слова: педагогическая проблема, безопасность полетов, международное воздушное пространство, межпредметные связи, методика обучения, содержание обучения, система обучения, квазіпрофесіональні завдання, опережающее обучение.

N. Arsenyeva, G. Pukhalskaya

Problems of Training Helicopter Cadets of Safety in International Airspace

The article deals with the mismatch between the flight safety requirements that Ukrainian pilots need to observe on international flights and the realities in teaching this subject to pilots-cadets in military schools. It is stated that the content of flight safety teaching does not cover all professional skills the pilots will need in their work and main drawbacks of the traditional teaching system are mentioned.

Key words: pedagogical problem, flight safety, international air-space, inter-subjects connections, methods of teaching, content of teaching, system of teaching, quasi-professional tasks, advance teaching.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2013 р.